

Nye Rogaland Teater og
Stavanger museum

Den kulturhistoriske bebyggelsen på Kannikhøyden

Desember, 2023
v/ Britta Goldberg, prosjektleder MUST

Stavanger
kommune

Innhold

Del 1: Kartlegging av områdets kulturhistoriske verdier	2
1 Utvikling av området.....	2
1.1 Internasjonale og nasjonale trender	2
1.2 Stavanger etter 1882	2
1.3 Arkitekten	4
1.4 Stedsutvikling	5
2 Byggene på høyden.....	7
2.1 Teaterbygg	7
2.2 Turnhallen	9
2.3 Stavanger museum	10
2.4 Stavanger sykehus	14
2.5 Lokalt håndverk, lokale materialer	16
3 Resepsjon av område.....	17
3.1 Byggenes samtid.....	17
3.2 1945	17
3.3 1986	18
3.4 1995	18
3.5 1998	18
3.6 2010	19
3.7 2019	19
3.8 Tolkning.....	20
Del 2: Hvilke kvaliteter må bevares?	21
4 Analyse etter Riksantikvaren	21
4.1 Området som kulturmiljø.....	23
4.1 Frittstående monumentalbygg	24
4.2 Siktlinjer og tildekking av byggene	24
4.3 Kontakt til byen.....	27
5 De enkelte anleggene	27
5.1 Teateret.....	27
5.2 Turnhallen	29
5.3 Stavanger museum	30
6 Anbefalinger til arkitektkonkurransen.....	31

Del 1: Kartlegging av områdets kulturhistoriske verdier

Høyden sør for bysentrum har fått forskjellige navner i løpet av tiden: Skjævelandstykket, Akropolis, Kannikhøyden - uansett hva man kaller den, så skiller bebyggelsen seg ut fra resten av trehusbyen. Området som i dag rommer byggene til Rogaland Fylkeskommune, Rogaland teater og Stavanger museum ble opprinnelig bygd ut i løpet av en periode på mindre enn 15 år, fra 1883 til 1897. Arkitekt for alle byggene har vært Hartvig Sverdrup Eckhoff. For å tilpasse byggene til institusjonens behov og endringer, har det blitt tilføyd tilbygg og nye bygg fram til 2012. I sammenheng med den planlagte utbyggingen av museet og teateret er dette et forsøk å kartlegge de kulturhistoriske og arkitektoniske kvalitetene i dette området.

1 Utvikling av området

1.1 Internasjonale og nasjonale trender

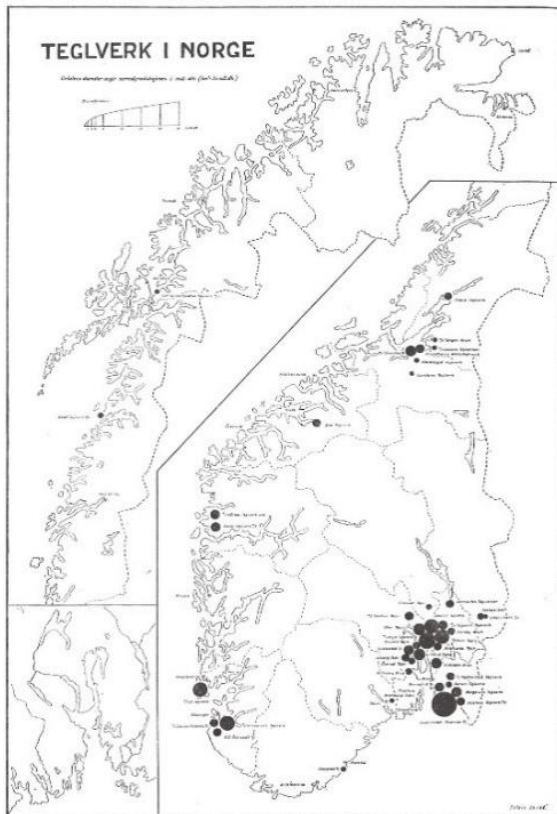
Europas 1800-talls arkitektur er preget av tilbakeblikk til tidligere byggestiler, både nasjonalt og internasjonalt, såkalt historisme eller «stilforvirring». Spesielt fra 1850-årene var det populært å bruke utstrakte referanser til eller fortolke tidligere arkitektoniske stilarter på en ny måte. Alt fra romansk, gotisk, renessanse, barokk arkitektur fikk sine nytolkninger og sin «ny»-stil. Samtidig vokste mange europeiske byer kraftig og det var behov ikke bare for boligbebyggelse, men også for offentlige institusjoner som skoler, kirker, museer, teater mm. Den framskridende industrialiseringen og idealet av det dannede og friske menneske medførte omfattende og mangfoldig byggeaktivitet.

Også i 1800-talls Norge var det høy byggeaktivitet i byene. Vi har mange eksempler på at den fortsatt unge nasjonen leter etter egne røtter, både arkitektonisk og kulturelt. Men når det kommer til nye monumentalbygg, følger man stort sett de internasjonale trendene for å vise at Norge er et moderne samfunn på høyde med andre europeiske land. Framtredende arkitekter er Grosch, Linstow, von der Lippe og Schirmer. De fleste av disse arkitektene ble utdannet i Tyskland og tok med seg trendene hjem, for flere var den tyske arkitekten Schinkel et stort forbilde. For kirkebygg valgte man ofte romanske eller gotiske referanser, mens man brukte mest renessansens formspråk for profane bygg.

1.2 Stavanger etter 1882

Utviklingen i Stavanger følger både de nasjonale trendene, men har også sin helt egen historie. I 1850 var fortsatt bare en håndfull bygninger oppført i mur, domkirken, Mariakirken, Ledaal, den gamle tollboden og Valbergtårnet (begge tegnet av Grosch), alle andre bygninger var trehus.

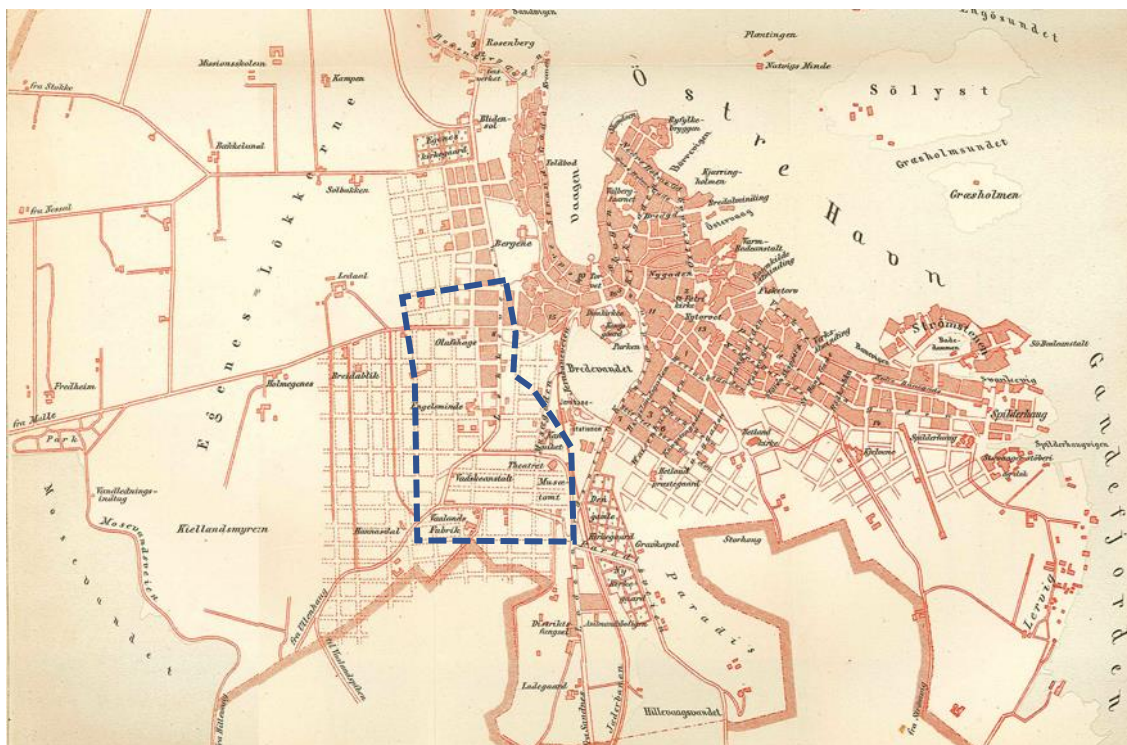
Etter bybrannen på Holmenområdet 1860 prøvde myndighetene å innføre murtvang som et brannforebyggende tiltak uten at man lyktes særlig med det. Også etter at det ble etablert flere teglverk i både Sandnes og Stavanger og tegl må regnes som et lokalt bygningsmateriale, var teglstein stort sett et materiale man brukte til grunnmurer og piper.

Med velstanden som silden brakte til byen ble det etter hvert bygd flere private villaer i murstein, befolkningen ellers bodde i trehus. Petrikirken, ferdigstilt i 1866, er et av de få eksemplene for et offentlig bygg i rød teglstein - også kommunen måtte husholde med midlene sine, tegl var fortsatt dyrere enn tre.

Byen var i sterk vekst: i 1845 hadde byen 6.619 innbyggere, i 1885 var tallet steget til 23.911. Nye områder ble innlemmet i byen og kommunen kjøpte i 1866 det såkalte «Skjævelandstykket», bla. museets og teaterets nåværende tomt, med tanke på en framtidig utbygging. 1870 ble det laget en reguleringsplan for den fram til da største byutvidelsen, se fig. 2. Den omfattet et område sørvest fra sentrumet som også favner «Skjævelandstykket». Reguleringsplanen viser høye ambisjoner og troen på byens vekst og økonomisk stabilitet.

Figur 1: Teglverk i Norge

Figur 2: Kart fra 1882 med område for reguleringsplanen «Strøget Bergene til Løkkeveien» fra 1870

Etter at silden uteble, begynte i 1882 en alvorlig økonomisk krise for Stavanger. Den ensidige økonomien førte til at to av de fire lokale bankene og totalt 512 bedrifter gikk konkurs. Først etter 1890 begynte byen å komme seg på beina igjen, både økonomisk sett og med tanke på byens utvikling. Mellom 1885-1891 ble det «komplett stans i byggevirksomheten» - mens andre byer i Norge fortsatte utviklingen sin upåvirket.

1.3 Arkitekten

Byens eneste arkitekt på 1880-tallet var Hartvig Sverdrup Eckhoff, forgjengeren von der Lippe hadde flyttet fra byen i 1870. Eckhoff var født i 1855 i Kristiansand, men flyttet til Stavanger med foreldrene sine allerede i 1858 da faren hans ble ansatt på Misjonsskolen. «1875 ble Hartvig ansatt som lærling ved N. S. D. Eckhoffs arkitektkontor i Christiania. I perioden 1879–1880 tok han utdanning ved den tekniske høyskolen i München.» (<https://www.erlingjensen.net/>). Han kom til Stavanger i 1880 eller 1881, som nyutdannet arkitekt 26 år gammel. Her jobbet han som tegnelærer ved Stavanger tekniske Aftenskole og fikk antageligvis nok så fort sine første oppdrag som arkitekt.

Vi har ingen kilder som forteller om hvor mye Eckhoff har blitt påvirket av oppholdet i Tyskland, men han har sikkert samlet mange inntrykk i sin tid i München. Münchens arkitektur, spesielt byens monumentalbygg, er sterkt preget av greske, antikke forbilder. Så sterkt at byen ble kalt for "Isar-Athen", Isar er byens elv. Kanskje spesielt hans første bygg, teateret, er inspirert av byggene han må har sett i München.

Figur 3: Siegestor München, bygd 1850

Figur 4: Alte Pinakothek München, åpnet 1836

Figur 5: Gärtnerplatztheater München, åpnet 1865

Hans virke som arkitekt var i hovedsaken regionalt. Bygninger som med sikkerhet kan tilskrives ham er en rekke villabygg, noen offentlige bygg og flere kirker i både Rogaland og tidligere Hordaland.

Som arkitekt hadde H. S. Eckhoff ikke en utpreget eller gjenkjennelig egen stil, byggene hans følger i stor grad datidens arkitektoniske strømninger. For Stavanger museum er det for eksempel flere utkast bevart som stilmessig varierer fra nygotisk til nybarokk og nyrenessanse.

Figur 6: Sandnes Folkeskole, tegnet av H. S. Eckhoff i 1899

Det er ikke lett å vurdere Eckhoff sine bygg ut fra nåtidens perspektiv. Byggene hans er ikke nødvendigvis lett å gjenkjenne som «Eckhoff-bygg». Med sine mange referanser til forskjellige historiske stilarter (også i samme bygg) er det lite som setter personlig eller geografisk preg på byggene. Samtidig har byggene en rolig kvalitet med harmoniske proporsjoner. Arkitekten har brukt stilelementene med omhu og stor detaljrikdom for å skape en helhet. Det foreligger ingen dokumentasjon på at Eckhoff har fått oppmerksomhet eller oppdrag på et nasjonalt nivå. Flere av byggene hans er i dag vernet, men ikke fredet. Både i lyset av sin egen tids mottakelse og som et historisk tilbakeblikk, kan vi fastslå at Hartvig Sverdrup Eckhoff var en arkitekt av regional betydning.

1.4 Stedsutvikling

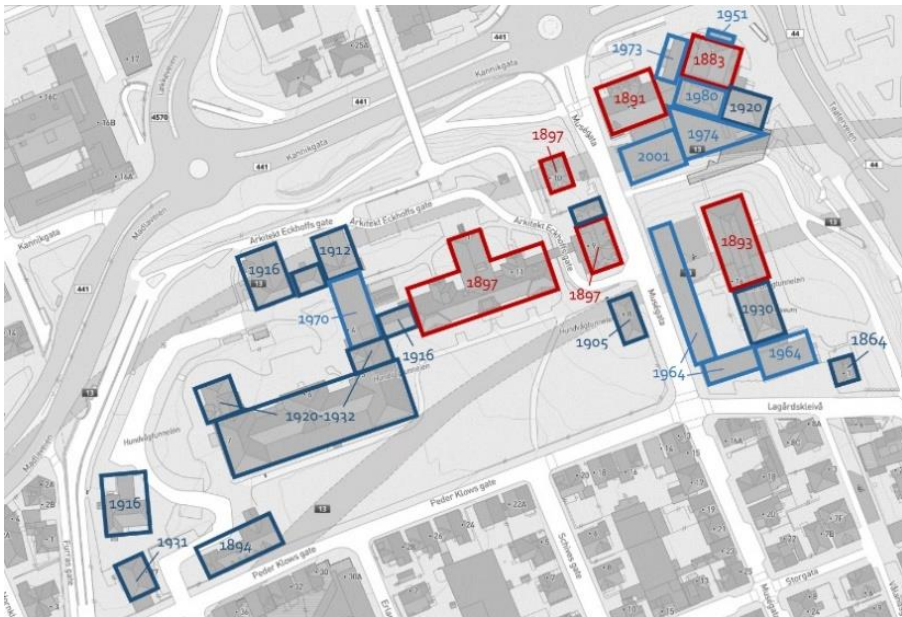

På kartet fra 1882 er teateret fortsatt det eneste bygget som er tegnet inn på Skjævelandstykket. Ved plassering av jernbanestasjonen i 1878 var det en mye diskutert sak at plasseringen var (for) langt fra sentrum, som viser at man ikke oppfattet området sør for Breiavannet som en del av byen.

Figur 7: Kart over Stavanger, N.S. Krum, 1882

Avgjørende for plasseringen av teateret og de etterfølgende byggene var at kommunen eide tomten og kunne stille grunnen til disposisjon til gunstige betingelser (teater) eller gratis (turnhallen, museum og sykehus). I tillegg var brannfaren i trehusbyen et argument for å plassere både teateret og museet på høyden.

Nedenstående kartet viser bebyggelsen på Kannikhøyden, bygningene som er tegnet av Hartvig Sverdrup Eckhoff er merket rødt. Årstallene oppgir byggeåret for byggene eller byggetrinnene, det er også gjort mindre tilbygg og endringer av byggene i senere tid som ikke vises på kartet.

Figur 8: Kannikhøyden med eksisterende bebyggelse

Det er påfallende at teaterets hovedinngang og hovedfasade henvender seg mot byen, mens de etterfølgende byggene følger de nye gateløpene som forbinder byen med Våland og vender seg nærmest fra byen – hvis man tar domkirken som midtpunkt for byen.

Figur 9: Kannikhøyden sett fra nord, cirka 1893, Stavanger byarkiv

Turnhallen plasseres slik at man går imot bygget når man følger veien opp fra sentrum. På byggetidspunktet markerte turnhallen slutt punktet for nåværende Olav Vs gate. Interessant er at gaten på kartet fra 1889 er registrert som «Musægaden», allerede flere år før museumsbygget var påbegynt.

Museet og Stavanger sykehus sitt hovedbygg forholder seg i tillegg til det nye gatenettet også til høydelinjene og terrenget. På en tid hvor gravearbeidene fortsatt var håndarbeid, var grave- eller sprengningsarbeidene et betydelig kostnadsspørsmål.

Sammen med de offentlige byggene vokser også en ny bydel fram og bekrefter den langsiktige tenkningen når kommunen laget en reguleringsplan som favnet et stort område i 1870. Byggene på Kannikhøyden ligger fortsatt ikke i byens sentrum, men de ligger etter hvert i byen.

Kartet fra 1911 viser at både området vest fra Breiavannet og på Våland fylles med nye bygninger, mest boligbebyggelse. Murbyggene er framhevet i rødt på kartet.

Figur 10: Kart over Stavanger 1911, Stavanger byarkiv

2 Byggene på høyden

2.1 Teaterbygg

Teateret ble påbegynt i 1882 og var antageligvis finansiert før krisen slo til for fullt. Byens borgerskap hadde tatt initiativ til bygget som skulle være spillested for omreisende teatergrupper. Både Trondheim og Bergen hadde allerede fått et fast teater. Stavangers borgerskap var ivrig til å følge etter mens mer konservative krefter var imot et slikt «forlystelsessted» i egen by.

Eckhoffs opprinnelige bygg er tegnet i en tyskinspirert ny-renessanse. Kanskje det er på grunn av utdanningen i sørtyskland, hvor dette er mer vanlig, at han valgte pussede fasader. Opprinnelig var bygget antageligvis ikke malt, men kun pusset. Det var nok så vanlig og ga byggene et litt annet uttrykk enn med en malt fasade, se bildet under til høyre. Fasadene tar i bruk muligheten en pusset fasade gir: strukturering av fasadene ved hjelp av trukne gesimser, dør- og vindusinnramminger. Første etasje og hjørnene illuderer natursteinblokker. Spesielt hovedinngangen fremheves med en portal som minner om romerske triumfbuer. Vindusåpningene har runde buer som avslutning. Eckhoff sikter tydelig også mot klassiske, antikke forbilder.

Figur 11 og 12: Rogaland teater, ukjent årstall, Stavanger byarkiv

Vinduene i støpejern tillater smale rammer og smalere sprosser enn vinduer i tre ville gjøre og inndelingen tilføyer et elegant dekorelement til fasadene. Bygget er preget av symmetri og gjentakende arkitektoniske elementer som brukes på alle synlige sidene av bygget. Den bakerste delen som rommer salen og driftsrom som garderober, lager mm er utformet enklere enn publikumsarealene, det blir godt synlig på bildet tatt fra øst.

Figur 13: Rogaland teater sett fra øst, Stavanger byarkiv

Byggets kvalitet ligger i den gjennomførte stilen og fine detaljeringen. Dessverre viste teateret seg veldig fort å være for lite. Det første større tilbygget kom i 1920 og ga rom for teaterets snekker- og malerverksted.

Figur 14: Rogaland teater, cirka 1920 Stavanger byarkiv

Tilbygget tok opp stilen og formspråket til det opprinnelige bygget, men litt forenklet. Det er kanskje ikke overraskende siden det dreier seg om et driftsbygg. Tilbygget er en synlig addisjon, men skiller seg stilmessig ikke ut.

Etterfølgende tilbygg av nyere dato behandles ikke her, disse har en funksjonell betydning for teateret, men har lite kulturhistorisk verdi. Noen av tilbyggene har tvert imot en uheldig effekt på bygningsmassen. Den nye inngangen fra 1951 er et godt eksempel på det:

Figur 15: Rogaland teater etter 1951, Stavanger byarkiv

Et utbygg med en mye simplere utforming enn resten av bygget gjør fasaden kjedelig. Selv om man har tatt opp noen av de originale elementene, som søyler, buede støpejernsvinduer og en trekantgavl, er kontrasten til resten av bygget stor. Alle typiske pussornamentene mangler. Selv om navnet markerer at dette er en framside, ser det ut som en bakside. Skriften er ikke en del av den opprinnelige fasaden, men eldre enn 1951. Et uheldig valg både grafisk og arkitektonisk.

2.2 Turnhallen

Bygget ble tatt i bruk av Stavanger turnforening i 1891 og er det utvendig best bevarte bygget på Kannikhøyden, der fasadene er nærmest uendret. Turnforeningen ble stiftet i 1861. I begynnelsen brukte man en gymnastikksal som tilhørte katedralskolen. Kroppsøving var noe som var i vinden og etter hvert var det behov for et eget bygg.

Figur 16: Stavanger turnhall, cirka 1900, Stavanger byarkiv

Mange av stilelementene som Eckhoff brukte på teaterbygget finner man også her: pussete fasader med pilastre, imitasjon av kvadermurverk for å markere første etasjen, rundbuede vinduer med profilerte innramminger. Men det er en avstand på nesten 10 år mellom de to byggene og arkitektens stil har endret seg tydelig. Selv om flere kilder fastslår at turnhallen er bygd i tysk nyrenessansestil, akkurat som teateret, har bygget også elementer fra fransk renessanse og barokk, spesielt taket med det høge midtpartiet, hjørnespirene og vinduene. Detaljene er rikere enn på teateret, mer lekne, og det er større likheter mellom turnhallen og den opprinnelige museumsbygningen enn mellom turnhallen og teateret. Mens man nesten ikke ser taket på teateret fra gatenivå, er det et tydelig element ved turnhallen og senere

også ved museumsbygget. Søylene er mer markerte og sammen med spirene på toppen gir de bygget et mer vertikalt og urbant utseende.

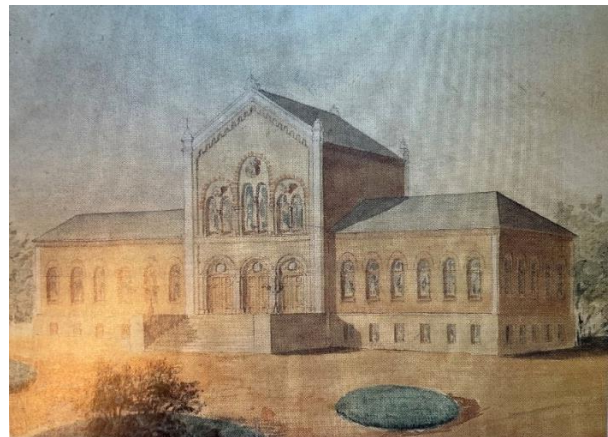
Siden 1980 har turnhallen vært en del av Rogaland Teater. Det er gjennomført bygningsmessige tilpasninger for å tilrettelegge bygget for teaterdrift, men forandringene har skjedd mest innvendig.

2.3 Stavanger museum

Museets historie går tilbake til 1877, og de første årene holdt museet til i et tidligere bolighus på Straen. I 1891 dannet man en byggekomité og valgte Hartvig Sverdrup Eckhoff som arkitekt for det nye bygget. Kommunen ga tomten på Kannikhøyden gratis til Stavanger museum. Museumsbygget er det eneste bygget hvor vi har bevart alternativene som arkitekten tegnet før den endelige utformingen ble valgt.

Figur 17: Utkast Stavanger Museum 1, museum Stavanger museum årbok 1993

Figur 48: Utkast Stavanger Museum 2, Stavanger årbok 1993

De forskjellige utkastene viser en stor variasjon når det gjelder stilhistoriske referanser. Arkitekten leker med alt fra ny-gotisk og ny-renessanse og noen mer barokke elementer før man til slutt velger et utkast som viser et staselig bygg i en blanding av klassisme og (franskinspirert) nyrenessanse med en barokk frodighet.

På grunn av økonomien valgte man å bygge kun midtpartiet med hovedinngangen og nordfløyen. Planen var å supplere bygget med den manglende sørfløyen etter hvert. Det er verdt å merke seg at også sørsiden, som altså etter planen skulle bygges ut senere, var like rikt dekorert som de andre fasadene. Figur 14 viser fasaden mot vest med hovedinngangen. Midtfløyen er forholdsvis godt bevart, både innvendig og utvendig. De største endringene sammenlignet med i dag er at kuppelen forsvant med ombygningen og at noe av detaljene er fjernet (pynt over vinduene, løvehodene mm).

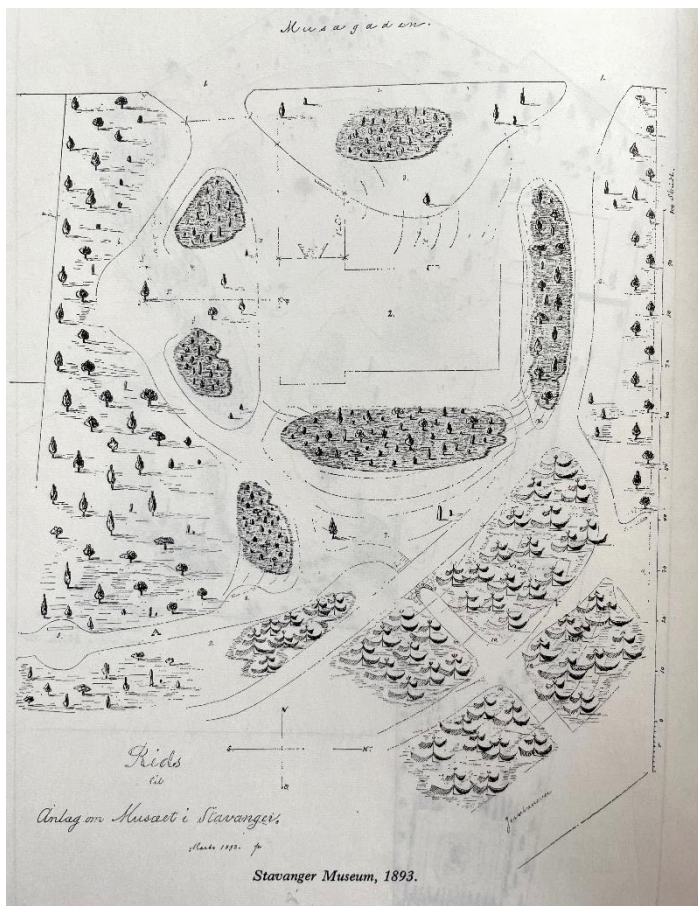
Sørfløyen hadde opprinnelig en veldig for seg gjort sidegavl og et pediment (pyntegavl) på enden av vestfasaden, se figur 20.

Figur 19: Stavanger museum sett fra vest, cirka 1900

Figur 20: Stavanger museum sett fra nord-vest, cirka 1900, Stavanger byarkiv (bildet er speilvendt i arkivet, rettet her)

Parkanlegget rundt museet kom i 1893, og parken ble utformet av gartner Poul Holst Poulsson. Poulsson har lagt en rekke av de større hage- og parkanleggene i byen, både for private eiere og offentlige bygg. Blant annet har han utformet hagene rundt Ledaal og Breidablikk, Bjergstedparken og senere utformet han også sykehusparken. Ovale og sirkelrunde bed i midtaksen foran bygningen og konsekvent asymmetri i resten av anlegget er et gjennomgående fellestrekk ved Poulssons hageplaner.

I dag er det vanskelig å få øye på det opprinnelige parkanlegget, noen av stiene er bevart og trolig er noen av de store trærne en del av det opprinnelige anlegget. Det er mulig at noen av elementene i parken er eldre enn selve parkanlegget, for eksempel en grotte/ bro som vises på tidligere fotografier.

Figur 21: Tegning av museumsparken, Årbok Stavanger museum 1971

Figur 22: Museet og parken sett fra øst, cirka 1900

Allerede i 1899 begynte man med en pengeinnsamling for å kunne bygge den manglende sørfløyen. I stedet for å fortsette med Eckhoff sine tegninger ble det i 1920 gjennomført en arkitektkonkurranse for en utvidelse av museet. Etter 20 år hadde smaken forandret seg og man ønsket en mer moderne utforming. Først i 1929 kom utbyggingen i gang. Man brukte ingen av forslagene fra konkurransen, men ba i stedet stadsarkitekten Erling Nielsen om å tegne en ny sørfløy basert på Lars Backer sine tegninger. Resultatet var en utvidelse og omforming av det eksisterende bygget i en modernistisk nyklassisisme. Kuppelen ble fjernet,

erstattet med balkonger mot øst og vest og taket fikk en takrytter for å slippe lys inn i 3. etasje. Pilastrene på fasadene er bevart, men mye av de dekorative elementene ble fjernet for et strammere og mindre lekent uttrykk.

Figur 23: Stavanger museum sett fra øst, 1930, Stavanger byarkiv

Tredje byggetrinn kom i 1964. Igjen hadde museet behov for mer areal for å kunne oppfylle rollen sin. Det stavangerske arkitektkontoret Retzius og Bjoland tegnet denne utvidelsen. Tilbygget ble utformet som en L-form som er lagt foran og ved siden av det eksisterende bygget. Med den nøkterne, brutalistiske stilen er bygget et tydelig barn av sin tid. Bygningskroppene er stramme, synlig betong i kombinasjon med store, inndelte vindusfelt gir bygget et nøkternt, men elegant utseende. Igjen har lokale arkitekter brukt internasjonale trender som utgangspunkt for sin egen tolkning, denne gangen var det modernismen.

Figur 24: Tilbygget fra 1964, "pennalet", cirka 1970, Stavanger byarkiv

Tilbygget har endret både hvordan museet forholder seg til tomten, hvordan besøkende møter museet, og gatebildet kraftig.

Figur 25: Stavanger museum, sett fra nordvest, cirka 1964

I tillegg til byggene som er nevnt over, står det et bolighus fra cirka 1863 på museets tomt. Bolighuset er et av Vålunds eldste eksisterende bygg. Huset er oppført i sen-empire og er et typisk Stavanger-hus fra perioden. Huset bærer preg av dårlig vedlikehold. Viktige bygningselementer som vinduer, dører og takstein er byttet ut. Noen originale elementer som lister, kledning og kjellervinduer finnes imidlertid bevart. Dette, sammen med gamle foto gjør det mulig å tilbakeføre huset på en troverdig måte. Bygget er tegnet inn på kartet fra 1882, fig. 2. Bygget står per i dag tomt.

Figur 26: Peder Klows gate 1, bolighus fra 1863, eget bilde

2.4 Stavanger sykehus

Sykehuset er det fjerde anlegget på Kannikhøyden som ble tegnet av Hartvig Sverdrup Eckhoff. Fram til sykehuset åpnet sine dører på Kannikhøyden i 1897, var det den kombinerte innretningen i nærheten av Petrikirken som hadde ansvar for byens helsetjenester.

Sykehusets bygg skiller seg ut siden de er bygget i upusset tegl og bruker dermed andre og færre dekorelementer enn de andre byggene på høyden. Arkitekturen har også blitt kallet for tysk-inspirert ny-renessanse, men viser også et slektskap til engelske bygg av samme periode. De første byggene er stort sett bygd i to etasjer og har et lettere, mer paviljongaktig uttrykk enn teatret og museet. I tråd med datidens nye tanker rundt helbredelse og hygiene

skulle de syke i tillegg til gode sanitære forhold få luft og lys. Eckhoff brukte teglstein med forskjellige farger for å strukturere veggene vertikalt. Han supplerte teglsteinen med enkle pussornamenter over og under vinduene og med pusskvader for å lage vindusinnfatninger og markere hjørnene.

Figur 27: Stavanger sykehus sett fra nord, cirka 1900, Stavanger byarkiv

Figur 28: Stavanger sykehus; cirka 1900, Stavanger sykehus

Sykehuset ble bygget ut i flere omganger, første tilføyelsen kom allerede i 1905 med det øverste bygget som står langs Muségaten. Til tross for mange utvidelser framstår bygningsmassen som homogen. Nye bygninger ble utformet i tråd med Eckhoffs første bygg. Man brukte de samme materialer og mange av de samme dekorelementene, det er detaljene som avslører at byggene ikke er bygd samtidig. Først i 1970 ble det bygd en utvidelse som bryter med denne tradisjonen.

Etter at sykehusdriften ble avviklet, overtok Rogaland Fylkeskommune byggene i 1984.

Figur 59: Stavanger sykehus sett fra sørøst, cirka 1915, Stavanger byarkiv

Figur 30: Stavanger sykehus, utvidelse fra 1920, cirka 1940, Stavanger byarkiv

2.5 Lokalt håndverk, lokale materialer

Da Kiellandfamilien skulle bygge byens første murhus, Ledaal, i 1799 måtte man hente både materialene og håndverkerne fra utlandet. I slutten av 1800-tallet var det flere murmestere som holdt til i Stavanger, første generasjon var tilflyttere, men etter hvert utdannet man «egne» murere i Stavanger. Etter 1783 etablert seg flere teglverk i Sandnes og ett i Stavanger som utnyttet de lokale leireforekomstene. Den mer og mer industrialiserte produksjonen gjorde det etter hvert mulig å produsere store mengder teglstein til konkurransedyktige priser.

Det var murmester Severin Mortensen som stod for oppføring av teateret, turnhallen og sykehusbyggene. Han begynte å jobbe som murer i Stavanger, og tok svenneprøven i København. Heinrich Krüger, en murmester fra Rostock som hadde etablert seg i Stavanger i 1860, hadde ansvaret for Stavanger museum.

Teglsteinen til teateret, turnhallen og stavanger sykehus ble levert av Ganns potteri og teglverk, mens det var Fredrikstads teglverk som kunne tilby den laveste prisen for mursteinen til museet. Teglverkene pleide også å brenne kalken som trengtes til å lage mørtelen.

3 Resepsjon av område

Planmessige forhold er belyst i dokumentet «Kannikhøyden Stedsanalyse» utarbeidet av Asplan Viak. Det som er interessant i et kulturhistorisk perspektiv, er hvordan man har vurdert og omtalt dette område i tiden etter at byggene sto ferdig og fram til i dag.

3.1 Byggenes samtid

Det virker som om nybyggene ble tatt godt imot på sin tid:

Det største, skjønneste og mest imponerende byggverk i byen er nå uten motsigelse den nye museumsbygning oppe på Kannik. Allerede i seg selv så stilfull og smukk, selv om det kun er de to tredjedele av den som er ferdig, slik som den etter planen en gang i fremtiden skal bli, gjør den seg så meget mer gjeldende ved sin høye beliggenhet, hvorfra den skuer utover byen og fjorden med et visst, kjempemessig, triumferende åsyn.

Lars Oftedal, Stavanger Aftenbladet 21.10.1893

Et øieblik fristes vi næsten til at misunde de mennesker, som skal opholde sig i dette store, lyse, godt ventilerede, i alle maader udmerket indrettede sygeværelse.

Stavanger Aftenblad 12. august 1897

3.2 1945

Reguleringsplan nr. 297 som ble vedtatt i 1945 åpnet for at nærmest hele sentrumshalvøya skulle kunne rives og erstattes med blokkbebyggelse. Planområdet omfatter ikke bebyggelsen på Kannikhøyden. Det er ikke noe bevis for, men kan tyde på at man så ikke behov for fornyelse i dette området.

Figur 31: Reguleringsplan 297, 1945, Stavanger byarkiv

3.3 1986

Reguleringsplan for sykehusområdet vedtas, Plan 1188 for tidligere Stavanger sykehus. Området er regulert til offentlig bebyggelse, offentlig park og offentlige trafikkarealer. «Bygninger vist som eksisterende bygninger skal ha samme gesimshøyde, takform og etasjetall som i 1894. Ved eventuelt nybygg, ombygging eller modernisering skal det legges stor vekt på å opprettholde bebyggelsens eksteriørmessige karakter.» Vedtaket gir området ikke en formell vernestatus, men betyr i praksis vern av den historiske bebyggelsen.

Figur 32: Reguleringsplan tidl. Stavanger sykehus, 1986

3.4 1995

Som forarbeid til kommunedelplanen Stavanger sentrum 1995-2005 ble det utarbeidet en stedsanalyse. Her ble området omtalt som «Akropolis», et område med «vakre monumentalbygg i parkområde som nå huser fylkesadministrasjon og viktige kulturinstitusjoner.» Videre beskrives det: «Behovet for et representativt uttrykk manifesteres i planenes og fasadenes symmetriske oppbygging. En av få konsentrasjoner av monumentale bygg i Stavanger. Europeisk historisme.»

3.5 1998

Plan 1644 Rogaland teater, gamle turnhall, og Stavanger museum. «Store deler av området er også regulert til spesialområde av historisk, antikvarisk eller annen kulturell verdi som skal bevares: park, offentlig bebyggelse og gangvei. Følgende bestemmelser gjelder for spesialområder som pga. historisk, antikvarisk eller annen kulturell verdi skal bevares. 1. Riving av bygg som inngår i planen tillates ikke. Dette omfatter ikke bolighuset ved museet. 2. Bebyggelsens opprinnelige eksteriør skal bevares. 3. I den grad opprinnelig eksteriør er endret skal det ved eventuell fornyelse og reparasjon så vidt mulig tilbakeføres til sitt opprinnelige utseende. 4. Ved særskilt behov kan en utvidelse av museet tillates innenfor området angitt på plankartet. Ved en eventuell slik utvidelse skal eksisterende trær så langt mulig søkes bevart. 5. Nødvendig ombygging ved en eventuell overtakelse av Turnhallen til teaterformål tillates. 6. Området utover dagens bebyggelse og museets utvidelsesmulighet skal bevares som park eller eventuelt parkering der dette er vist. Her skal alle større trær bevares.»

Denne reguleringsplanen konstaterer områdets kulturelle og historiske betydning ved å verne store deler av bebyggelsen. Samtidig tok man allerede i 1998 høyde for behov av utvikling av både teateret og museet og åpnet for riving av det eksisterende trehuset Peder Klows gate 1. Reguleringsplanen er gjeldende per i dag.

3.6 2010

Stavanger kommune reviderte i 2010 byens kulturminneplan. Her blir «Akropolishøyden» omtalt på samme måte som i stedsanalysen fra 1995:

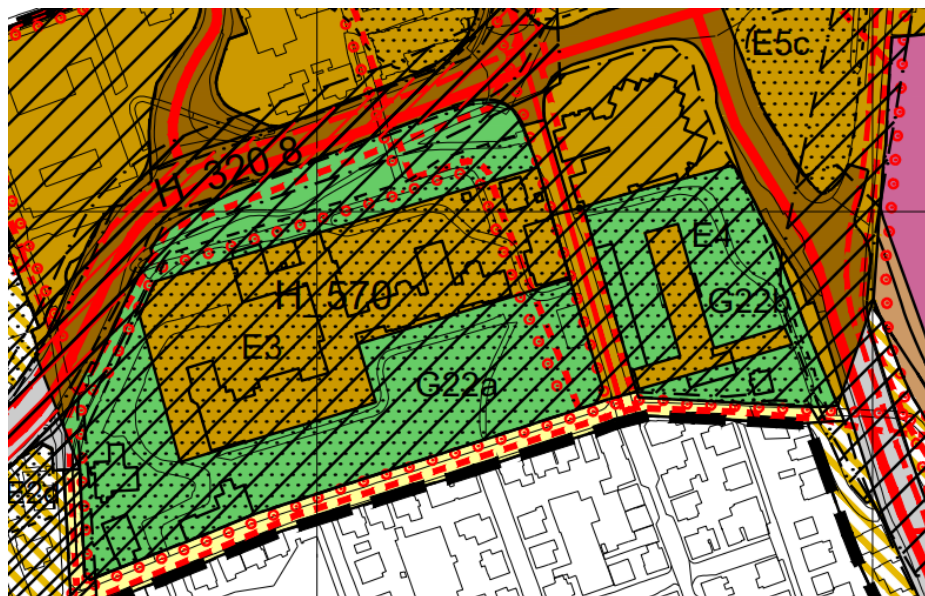
Monumentalbyggene

Stavanger har aldri vært noen monumental by, men i hermetikkperioden ble det gjort noen fremstøt, som ble innledet med bebyggelsen på "Akropolis" (teateret, turnhallen, Stavanger museum og Stavanger sykehus) og som fortsatte med det nye posthuset (1911), samt noen murskoler i jugendstil utover i bydelene. På 20-tallet kom det noen nyklassisistiske monumentalbygg, som Kunstforeningen (1925), Folkets hus (1926) og Filmteateret (1927), og på 30-tallet fulgte de funksjonalistiske etter, som Sjømannshjemmet (1933), Handelens hus (1935), Solvang aldershjem (1937) og Televerkets bygg (1939).

Alle Eckhoff-byggene er tatt med i planens objektlisten hvor det oppføres bygninger av spesiell antikvarisk verdi.

3.7 2019

Kommunedelplan for Stavanger sentrum 2019–2034 (sentrumsplanen) vedtas i 2019. Sentrumsbegrepet blir bevisst utvidet utover sentrumshalvøya og omfatter dermed også bebyggelsen på Kannikhøyden. Planen har blant annet som uttalt mål «Vi skal bevare den historiske bykjernen ut fra dens egenverdi.» I tråd med denne målsettingen blir mye av bebyggelsen på Kannikhøyden merket og beskrevet som bevaringsverdig.

Figur 33: Kommunedelplan for Stavanger sentrum 2019–2034, utsnitt av plankartet

E3. Gamle Stavanger sykehus

I nordvestre del av E3 kan det oppføres nytt frittstående bygg med byggehøyde som eksisterende bebyggelse. Utforming av nybygg skal tilpasses det kulturhistoriske miljøet. Eksisterende bebyggelse og park skal reguleres til bevaring. Arealer som ikke benyttes til utbygging skal tilrettelegges som park.

E4. Stavanger museum/Rogaland teater

Museumsanlegget kan suppleres med nybygg langs gaten Lagårdskleivå og under bakkenivå henvendt mot Lagårdsveien. Grønnstrukturarealer i G22b mot Lagårdsveien kan derfor underbygges. Eksakt plassering av bebyggelse avklares i detaljregulering. Eksisterende bebyggelse som inngår i bygge- og parkareal reguleres til bevaring. Utforming av nybygg skal tilpasses det kulturhistoriske miljøet. Ved regulering av nytt teaterbygg skal bevaring av eksisterende bebyggelse vurderes særskilt. Boligformål tillates ikke i E4.

Planen bekrefter med disse bestemmelsene føringene fra gjeldende kulturminneplanen, men betyr i praksis at museets tilbygg fra 1964 frigis til riving. At teaterets bygg må vurderes særskilt, tyder på at man ikke mener at alle bygningsdeler anses som like verdifulle.

3.8 Tolkning

Området har blitt ansett som kulturhistorisk verdifullt over lang tid. At området i flere av planene omtales som «Akropolis» kan tyde på at navnet er etablert for området og at man oppfattet området som noe spesielt. Et avgrenset område som har fått et eget kallenavn og som betyr noe for byens befolkning.

Både beliggenhet og den monumentale bebyggelsen gir området en spesiell status som den kulturelle høyden i byen. Grad av bevaringen varierer i de forskjellige planene, men alle planene tar høyde for at Eckhoff sine bygg og parkanlegget bevares.

Del 2: Hvilke kvaliteter må bevares?

4 Analyse etter Riksantikvaren

Kannikhøyden anses som et område med høy kulturhistorisk verdi. For å vurdere hva som legges i det kan man bruke Riksantikvarens metodikk for å vurdere hvilke verdier som er knyttet til anleggene. For å gi en oversikt over hele området og siden byggene er tegnet av samme arkitekt innenfor et forholdsvis kort tidsrom, vurderer vi innledningsvis alle tre anleggene (teater, museum og sykehus) som et sammenhengende kulturmiljø.

Hvilke verdier kan vi knytte til kulturminnet?	Skala: Lav – middels - høy
Kunnskapsverdier	Middels: byggene forteller om byutvikling, internasjonale byggetrender adaptert til lokale forhold, samfunnsutviklingen med tanke på (kropp)s kultur og helsevesenet. Byggene har noe kildeverdi (tradisjonelt håndverk, materialbruk, lokal tolkning av internasjonale trender), men siden det generelt er forholdsvis mange bygg fra denne perioden og typen bevart og det er mange skriftlige kilder, er nok byggene ikke av spesielt høy kunnskapsverdi.
Opplevelsesverdier	Middels - høy: byggene brukes aktivt til publikumsrettede formål (teater, museum, offentlig administrasjon), besøkende opplever historiske bygg og delvis historisk/ autentisk interiør som fortsatt er i bruk til samme formål. Byggene er ikke av en kvalitet at de tiltrekker besøkende uten et formål, men utgjør en del av bydelens identitet. Bebyggelsen og parkene rundt tilfører karakter og kvalitet til området.
Bruksverdier	Middels: byggene er egnet til formålet de er bygd til, selv om tilpasninger til moderne drift vil være nødvendig. Sykehusbygg er tidligere tilpasset til kontorbruk, bruk til andre formål er vanskelig for alle byggene.

Hvilke egenskaper kjennetegner kulturminnet?	
Alder, tidsdybde og kontinuitet	Bygd mellom 1883 og 1897, det eldste bygget er 140 år gammelt. Teateret og museet har siden åpningen vært kontinuerlig i bruk til samme formål.
Autentisitet og opprinnelighet	Varies sterkt, turnhallen er utvendig mest autentisk, sykehusets bygg har stor grad av autentisitet, teateret er bygd til mange ganger, men har deler av det opprinnelige bygget bevart, museet ble komplett omformet i 1930. Innvendig er alle bygg sterkt forandret, museet er mest autentisk (tilbakeført) innvendig etter rehabiliteringen i 1995.
Mangfold og variasjon	Bebyggelsen er ikke preget av stort mangfold, men viser variasjonene innenfor stilretningen som tidligere ble kallet for «stilforvirring», Eckhoff bruker mange forskjellige referanser til tidligere stilepoker.
Sammenheng og helhet	Området er bygd ut innenfor en kort periode, byggene er tegnet av samme arkitekt og deler av parken (museum

	og sykehus) ble utformet av samme landskapsgartner. Området må opprinnelig har framstått mer helhetlig enn det gjør i dag.
Dynamikk og endring	Hele området har vært under forandring helt siden det første bygget stod ferdig. Allerede ett år etter at teateret ble åpnet kom det første tilbygget. Teateret har blitt tilpasset til teaterdriften kontinuerlig med mange forskjellige tilbygg. Sykehusanlegget har på samme måte blitt utviklet som en nesten kontinuerlig prosess. Museet derimot har gått gjennom tre større utbyggingsfaser som omtrent tredoblet det opprinnelige arealet.
Brudd og kontrast	Anleggene på Kannikhøyden stod opprinnelig i sterk kontrast til byens historiske bebyggelse ellers. Som monumentalbygg i mur er bebyggelsen et brudd med de tradisjonelle trehusene og viderefører samtidig en tradisjon med å fremheve bygg som har en spesiell funksjon i byen. Det blir spesielt synlig ved trehuset Peder Klows gate 1 som står på museets tomt, bygget representerer både tiden før monumentalbebyggelse og byggeskikk i byen ellers. Museets administrasjonsbygg fra 1964 står i kontrast til Eckhoff sine bygg. Man valgte å plassere et brutalistisk betongbygg foran og ved siden av det historiske bygget. I dag blir kontrasten mellom trehusene og monumentalbyggene nesten opphevet, siden kontrasten til den mer moderne bebyggelsen for eksempel i Olavs-kvartalet er enda større.
Lesbarhet og tydelighet	Deler av byens historie blir lesbare gjennom byggene. På Kannikhøyden finner man både en representant for trehusbyen, 1800-tallets monumentalbygg, 1930-tallets ny-klassisme og moderne brutalisme i betong. Disse byggene er tydelige og enkelt å plassere i sin historiske kontekst. Noen av teaterets og fylkeskommunes tilbygg er mindre lesbare siden man prøvde å tilpasse til eksisterende bebyggelse eller byggene har en veldig funksjonell utforming. Tilbyggene forteller allikevel en historie om teaterets vekst og endringer i driften.
Egnethet	Byggene er egnet til museums- og teaterdrift, men i nåværende tilstand ikke iht. til dagens forventninger og byggetekniske krav, byggene er dårlig egnet til andre formål.
Anvendbarhet	Byggene er best egnet til formålet de ble bygd for. Bruk til andre formål ville kreve bygningsmessige endringer av stort omfang. Byggene er dermed generelt lite anvendelige.
Sårbarhet og tålegrenser	Byggene inngikk opprinnelig i et kulturmiljø som var et samspill mellom byggene og parken. De opprinnelige, frittstående monumentalbyggene har omtrent den samme skalaen (2 etasjers bygg med omtrent like etasjehøyder og fasader som er strukturert av vinduer og vertikale murelementer), ny bebyggelse av annen karakter (volum, høyder, fasadeinndelinger, tetthet mm) vil kunne forringe den eksisterende bebyggelsen.

	For trebygget Peder Klows gate 1 er trusselen ved ny bebyggelse at bygget ikke kan bevares i det hele tatt eller ikke på sin opprinnelige plass.
Interaksjon natur-kultur	Parken rundt byggene har opprinnelig omgitt byggene med «menneskeskapt» natur. Spesielt Sykehusbyggene oppleves fortsatt som bygg i parken, rundt de andre byggene er det lite igjen av de opprinnelige parkanleggene.
Opprinnelig sjeldent, sjeldent ved tilfeldig eller planmessig utvalg	Bygningene er typiske for sin tid, i mange byer i Norge (og Europa) bygget man kultur- og dannelsesbygg og mer moderne sykehus utformet i historiserende stilarter. Den samlede plasseringen og arkitektoniske helheten er nok sjelden. Selv om antall arkitekter i Norge har vært veldig begrenset på byggetidspunkt, er det vel ingen andre tilfeller i Norge hvor vi har en gruppe monumentalbygg tegnet av samme arkitekt.
Representativt for noe som er vanlig nå eller noe som var vanlig før	Eckhoff sine bygg viser en byggestil som var vanlig før.

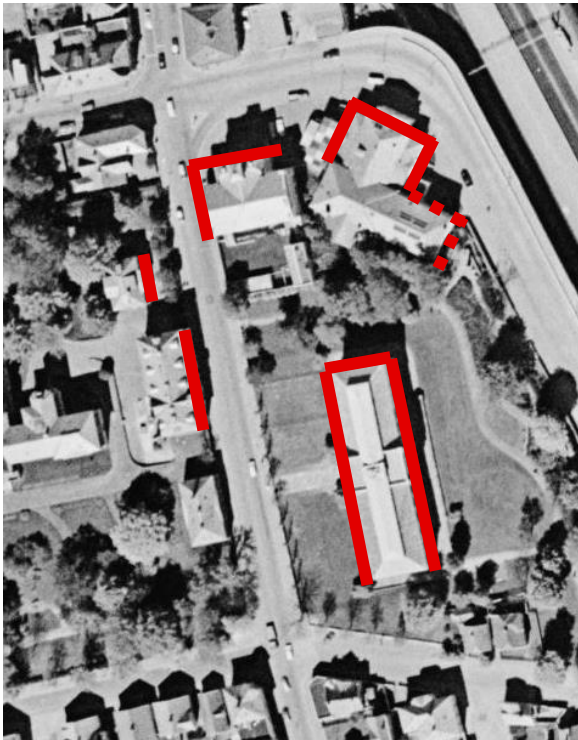
4.1 Området som kulturmiljø

Kannikhøydens kvalitet ligger ikke i at hvert enkelte bygg er av en spesiell arkitektonisk kvalitet, unikt eller uvanlig. Byggene er kun i varierende grad autentiske, både innvendig og utvendig er mye av det originale tapt. Men det er sjeldent at man har et så stort område i en by hvor byggene er tegnet av samme arkitekt og samtidig står i så stor kontrast til resten av byen på byggetidspunktet.

Både teateret og museet har brukt sine opprinnelige bygg kontinuerlig siden de har blitt tatt i bruk. Det gir virksomhetene og byggene en sterk historisk forankring i byen og befolkningen. Utbyggingen er basert på fortsatt drift i byggene.

4.1 Frittstående monumentalbygg

De første byggene som ble bygd på Kannikhøyden var teateret, turnhallen og museet. Bygningene ble plassert som frittstående monumentalbygg på en høyde utenfor bysentrum. Et av kjennetegnene var at de var godt synlig og står hver for seg selv med god avstand til neste nabo. Bygningene skulle kunne oppleves fra nært hold og på avstand, slik at man får et inntrykk av størrelsen og helheten. Det er viktig at de representative fasadene er fortsatt synlig og at man opprettholder inntrykket av frittstående enkeltbygg også ved en framtidig utbygging.

Bygningenes hovedfasader er merket med rødt på flyfotoet. Her er også gatefasadene til Fylkeskommunes bygg som er tegnet av Eckhoff tatt med. For teateret er også den første utbyggingen fra 1920 merket, den er godt tilpasset til teaterbygget og av høy arkitektonisk kvalitet, selv om den ikke er tegnet av Eckhoff.

Figur 34: Flyfoto fra 1960, <https://www.norgebilder.no/>

4.2 Siktlinjer og tildekking av byggene

Når byggene på Kannikhøyden ble bygd, så var det en tydelig intensjon å markere byggene i bybildet. Byen var stolt av både teater, turnhallen og museet, som markerte at man var på høyde med andre byer når det gjaldt å etterstrebe kultur og dannelse. Historisk sett har det vært siktforbindelser fra mange ulike plasser i byen til Kannikhøyden. Spesielt museumsbygget som ligger høyere enn teateret og turnhallen, må ha vært synlig fra alle høydene i byen. Etter hvert har både andre bygninger og større vegetasjon skjult noen av disse siktforbindelsene. Siktlinjene som er mest dokumentert på historiske bilder, er de fra Breiavannet ved domkirken og fra Storhaug på oppsiden av Lagård kirkegård. Disse siktlinjene har sikkert blitt ansatt som viktige helt siden byggene kom på Kannikhøyden.

I utgangspunktet er det ønskelig å bevare, evt. gjenskape synligheten av de historiske byggene på Kannikhøyden. Stedsanalysen påpeker at siktaksen mellom Kannikhøyden og byen må bevares. Vi ønsker å understreke at spesielt siktaksen mellom teateret (fasaden med tidligere hovedinngang) og byen må bevares. Det var en av arkitektens tydelige intensjoner at teateret skulle henvende seg til byen og omvendt, se også figur 9.

Avgjørelsen om man kan tillate å tildekke museets østside, må være en avveining av tap av den kulturhistoriske verdien i bybilde og gevinsten for samfunnet ved å fornye museet og teateret. Bevaringshensyn taler i utgangspunktet imot å plassere et høyt bygg foran museet, men samtidig sikrer utbyggingen på stedet, at de historiske byggene bevares og brukes i henhold til deres opprinnelige formål. Museumsbygget er per i dag kun synlig i vinterhalvåret, store deler av året forsvinner meste parten av bygget bak store trær. Ved flytting av teateret til en annen plassering er bruken av både teateret og turnhallen uavklart, byggene er i utgangspunktet ikke hensiktsmessig til andre formål. En helhetlig vurdering må også ta i betraktning eventuelle andre byggeprosjekter som ligger i sentrumsplanen.

Fra byen mot Kannikhøyden:

Figur 35: Utsikt mot Kannikhøyden, cirka 1900

Figur 36: Samme perspektiv cirka 1930

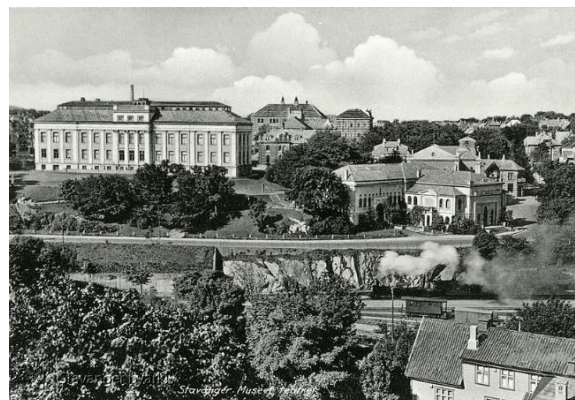

Figur 37: Kannikhøyden sett fra byen i 2023, eget bilde

Fra Storhaug mot Kannikhøyden:

Figur 38: Utsikt fra Storhaug cirka 1920, Stavanger byarkiv

Figur 39: Cirka 1930, Stavanger byarkiv

*Figur 40: sett fra samme sted
mai 2023, eget bilde*

Figur 41: Teater og museum sett fra parkeringslokket

Figur 42: Museet sett fra Teaterveien, eget bilde

Det anses som positivt at museumsbygget kan få tilbake parken på vestsiden. Dette området dekkes per i dag av tilbygget fra 1964 (pennalet).

Figur 43: Museumsbygget sett fra vest cirka 1893

Figur 44: Museumsbygget sett fra vest cirka 1930

4.3 Kontakt til byen

Selv om Stavanger sine innbyggere ikke oppfattet de nye byggene som en del av sentrum til å begynne med, hadde Kannikhøyden en god tilknytning til byen.

Figur 45, 46, 47: Musegaten og plassen foran turnhallen, Stavanger byarkiv

Musegaten og dens forlengelse ned til Vågen var hovedaksen fra byen til Våland. Plassen foran teateret og turnhallen var en del av gatebildet og kunne tas i bruk ved spesielle anledninger.

Utbyggingen av fylkesvei 441 (tidligere Riksvei 509) og etablering av den nye rundkjøringen og fotgjengerundergangen har dessverre kappet denne forbindelsesåren for fotgjengere og syklistene.

Figur 48: utbygging av riksveien i 1989, Stavanger byarkiv

Teateret har nærmest havnet på en trafikkøye som ikke lengre er intuitivt tilgjengelig for gående eller besøkende som ikke er kjent i område. Med tungt trafikkerte veier på to sider av bygget, blir plassen utenfor teateret og turnhallen et utrivelig område som vanskelig la seg bruke og har få kvaliteter. I et kulturhistorisk og byutviklingsperspektiv er det ønskelig å gjenopprette og styrke forbindelsen mellom byen og kulturbyggene på høyden.

5 De enkelte anleggene

5.1 Teateret

Tilbakeføring av teaterets hovedinngang og vestfasade

Teaterbygget har gjennom mange ombygninger mistet noen av de opprinnelige kvalitetene og de veldig detaljrike fasadene har delvis blitt dekket over. Spesielt tilbygget fra 1950-tallet (hovedinngang mot nord) mangler alle kvalitetene som Eckhoff-bygningene opprinnelig hadde. Siden dette er et mindre tilbygg, anbefales det å tilbakeføre fasaden til sitt opprinnelige uteseende. Vestfasaden har også blitt forandret og et nytt tilbygg dekker store deler av fasaden. Her må det vurderes om man kan få fram mer av det opprinnelige uttrykket som denne fasaden hadde.

Figur 49, 50: Rogaland teater, nord og vestfasade før 1952, Stavanger byarkiv

Figur 51, 52: Rogaland teater, nord- og vestfasade i 2023, eget bilde

Teaterets første tilbygg fra 1920 tar opp mange av de arkitektoniske elementene som Eckhoff brukte på teaterbygget. Bygget er en fin utvidelse som har arkitektonisk kvalitet. Bygget er i hvert fall utvendig nesten autentisk bevart bortsett fra et lite tilbygg på høyre siden av døren.

Figur 53: teateret ned tilbygg cirka 1920

Figur 54: Tilbygget fra 1920 fotografert i 2023

På grunn av det gode samspillet mellom teaterbygget og høy grad av autentisitet er bevaring av tilbygget ønskelig fra et kulturminnefaglig perspektiv.

5.2 Turnhallen

Bevaring og tilbakeføring av turnhallens fasade mot nord

Mye av denne fasaden er bevart på en fin måte, se bildene fra cirka 1900 og i dag. Inngangsdørene og hovedtrappen har blitt fjernet og erstattet med nye elementer. Det anbefales å tilbakeføre både dørene og trappen for en mer autentisk opplevelse av bygget. Et positivt bidrag til en oppgradering av denne fasaden hadde det også vært å gjenetablere de såkalte pinaklene, de små firkantede søylene som stikker ut fra gesimsen. Eckhoff var nøye med å utforme detaljene til byggene sine, og de små «tårnene» bidrar til en mer vertikal orientering av bygget.

Figur 55, 56: Turnhallen cirka 1900, Stavanger byarkiv, t. h: Turnhallen i 2023, eget bilde

5.3 Stavanger museum

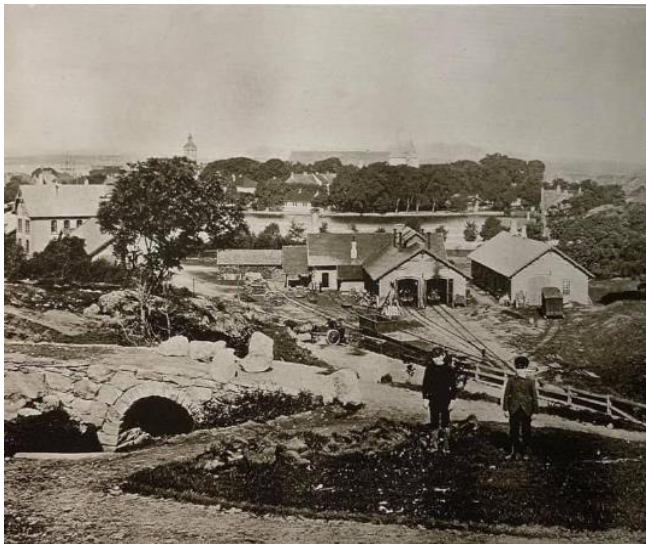
Arkeologiske forundersøkelser

I nyere tid har det blitt satt fram en hypotese at det kan ligge spor etter eldre bebyggelse på museets tomt. Kilder rapporterer om funn av kleberstein i sammenheng med bygging av museet. Dette kan tyde på en tidligere bebyggelse fra middelalderen. Det anbefales å avklare om det kan være tilfellet ved granskning av skriftlige kilder og evt. georadarundersøkelse på stedet før et byggeprosjekt settes i gang.

Peder Klows gate 1

Trehuset Peder Klows gate 1 er et av Vålands eldste trehus, antageligvis nest eldst. Bevaring av huset må inngå i en plan for utvikling av området. En bevaring på stedet er det som er kulturminnefaglig det som er mest ønskelig. En viktig del av den kulturhistoriske verdien til et hus er plasseringen og konteksten. For å kunne bevare bygget kan flytting til en annen (helst nærliggende) tomt vurderes som et alternativ til riving.

Parken til Poulsen

Figur 57: Steinvelvbrua ved Stavanger museum, Rasmus B. Anderson 1895

Parken rundt museet og sykehuset ble tegnet og antageligvis anlagt av landskapsgartner Poulsen. Parken er ikke inngående undersøkt per i dag, men det antas at den er av kulturhistorisk verdi.

Her anbefales det å kartlegge grundig hvilke elementer av Poulsen sin plan som fortsatt eksisterer. Det kan være trær og annen type vegetasjon, bygningsmessige elementer og stiger/trapper mm. Det er også sannsynlig at noen elementer stammer fra før parken har blitt anlagt, for eksempel en tidligere steinvelvbru som man fortsatt finner i parken.

En grundig dokumentasjon er et godt utgangspunkt for både en vurdering og en beslutning ang. hvor mye og hva som skal bevares.

Pennalet

Byantikvaren har allerede i 2014 laget en antikvarisk vurdering av museets administrasjonsbygg fra 1964. Vurderingen oppsummerer godt dilemmaet som dette tilbygget setter kulturminnevernet i: bygget i seg selv har arkitektoniske og ikke minst kulturhistoriske kvaliteter:

«Administrasjonsbygningen, og særlig «Pennalet», er en av de mest markante og elegante modernistiske bygningene i Stavanger, tegnet av et arkitektkontor som har vært viktige for byutviklingen i etterkrigstiden». Og: «Dette har tross alt vært museets ansikt de siste 50 årene, mot 37 år i halvferdig Eckhoff-skikkelse og 34 år i Nielsen/Backers fullførte form, uten administrasjonstilbygg.»

Samtidig er grepet med plasseringen foran museumsbygget veldig uheldig, bygget blir skjult og helheten på Kannikhøyden blir ytterligere forringet.

Ved en avveining av argumentene konkluderer byantikvaren i 2014 at bygget skal bevares:

«Spesielt mener jeg «Pennalet» bør bevares, som den mest særpregede og arkitektonisk mest interessante delen av nybygget. Selv om den gir størst «forstyrrelse» av de opprinnelige bygningene, gir den også mest tilbake.»

Byantikvarens vurdering står seg like godt i dag. Det som kanskje har endret seg er helhetstenkningen i utbyggingsprosjektet, «gevinsten» ved å rive administrasjonsbygget er nok større i dag enn det var i det prosjektet som var under vurdering i 2014.

Det blir en avveining av tap av et kulturminne mot en mulig gevinst ved å kunne fortsatt drive museum og teater på Kannikhøyden og et arkitektonisk grep som løser oppgaven på en så god måte at man er villig til å tåle tapet.

Tilbake til Eckhoff?

Museets hovedbygg har gjennomgått en stor forandring ved utbygging i 1930. Det fins både argumenter for å bevare byggets ytre i sin nåværende form, men det fins også argumenter for å tilbakeføre bygget til et utseende som samsvarer med Eckhoffs første byggetrinn.

Det er i dag vanlig vernepraksis at man bevarer bygg med det utseende de har ved vernetidspunktet. Fasaden som vi ser i dag, er historisk både med sine få bevarte elementer fra første byggetrinn i 1893 og sin utforming fra 1930. Det å gi hele bygget et utseende i henhold til Eckhoffs planer, hadde vært å gjenskape noe som ikke har eksistert tidligere, en slags historieforfalskning som eliminerer en del av museets historie.

Det som taler for en «tilbakeføring» av bygget er at publikum ville få et bedre, på en måte mer autentiske, inntrykk av bebyggelsen på Kannikhøyden. Bygget vil komme til sin full rett som det opprinnelig var tenkt av arkitekten.

6 Anbefalinger til arkitektkonkurransen

Det er en forutsetning for prosjektet at Eckhoff sine bygninger bevares og settes i stand på en faglig og håndverksmessig god måte som ivaretar bygningenes arkitektur og sjel basert på byggenes nåværende utseende. Autentiske bygningselementer som fortsatt er bevart, skal kun skiftes ut hvis det ikke er mulig å sette disse i stand og skal erstattes med tilsvarende. Vi har under beskrivelsen av de enkelte byggene beskrevet hvor vi mener at det er ønskelig å tilbakeføre til et mer opprinnelig utseende.

Ny bebyggelse må ta hensyn til eksisterende bygg og området rundt byggene. En vanlig anbefaling fra vernemyndighetene er, at ny bebyggelse skal være underordnet den historiske bebyggelsen. Det vil være vanskelig i et tilfelle hvor den nye bebyggelsen er mye større enn den eksisterende.

Allikevel er det viktig at ny bygningsmasse forholder seg til den historiske målestokken, både når det gjelder høyder og volum. Dette kan for eksempel løses ved å plassere mest mulig av bygningsmassen under bakken og utforme bygget slik at det ikke framstår som dominerende eller altfor monolittisk.

De viktige hovedfasadene til alle Eckhoffbyggene skal også etter utbyggingen være synlige. Hvor ikke hele fasaden kan være synlig, er det et ønske om at deler av fasaden ikke tildekkes slik at det er mulig å se noe av den historiske bebyggelsen uansett fra hvilket ståsted man ser på anlegget.

Ny bebyggelse kan både utformes på en tradisjonell måte eller som et moderne supplement som står i kontrast til den eksisterende bebyggelsen eller tolker byggehistorien på en ny måte.

I begge tilfeller er det viktig at den nye bebyggelsen tar opp noen karakteristiske elementer av de historiske byggene for å binde sammen eksisterende og ny bebyggelse. Det kan for eksempel være:

- **Materialbruk:** her er det brukt både pussete fasader og teglstein. En pusset fasade må i tilfellet struktureres ved bruk av dekorative eller konstruktive bygningsmessige elementer som bryter de store flatene. Teglstein kan være et bedre valg siden allerede fargespillet i teglsteinen og fugestrukturen tilfører liv til fasaden. Utover det byr teglmurverk en rekke muligheter for å lage struktur, inndelinger og lek i fasaden. Det fins en rekke gode eksempler for ny bebyggelse også med større volumer i teglstein.
- **Fasadeinndeling:** Eckhoff sine bygg er klassiske lukkede fasader med vinduer som hull i de bærende veggene. Et nybygg trenger ikke å ha samme fasadeinndeling, men forholdet mellom andel glass og lukket fasade kan være lignende. En ren glassfasade eller en synlig moderne søyle-bjelke-konstruksjon eller en konstruksjon i massivtre kan være en uheldig kontrast. De historiske byggene bruker pusselementer som sokkel, gesimser, pilastre mm for å strukturere og bryte fasadeflatene. Fasaden må gjerne struktureres slik at store flater deles opp.
- **Takform og tekking:** hovedtakene til den eksisterende bebyggelse er forholdsvis slake valmete tak tekket med skifer. Takene er ingen dominerende del av byggene. Her kan valg av lignende tak på nybygget supplere det eksisterende taklandskapet på en fin måte.

Ny bebyggelse må være av høy arkitektonisk, material- og bygningsmessig kvalitet, slik at den kan bli en verdig utvidelse av den eksisterende bebyggelsen. Det er viktig at arkitekten har god forståelse for institusjonenes funksjonelle behov. Det er like viktig at arkitekten har evne til å utvikle byggene i den stedlige konteksten sin, har antikvarisk forståelse og kompetanse når det gjelder tilpasningsarkitektur.